

Od prvotne zgradbe ohranjen spodnji del zvonika in prezbitერიj. Rebra so uničena. Zidec nad zokljem hranjen. Eno zazidano šilasto okno se dobro pozna. Lep. vel. oltar sr.18.stol. 2 str. iste dobe. V južnem v atiki do = kolenska slika sv. Stefana, fina. Mogoče Strauss ali vsaj krog njegov. Zelo karakter. kolorit z malinovimi toni - posledica beneč. vplivov, mogoče se tu javlja nadaljevanje benečansko vplivane struje 17.stol. (n.pr. stari oltar v Laškem). Prižnica lepa iz 18.stol s kipi je še lesena in obita z pozlačeno kovino (plehom) Izredno dekor. Mas verjetno že proti koncu 18.stol. Čeden križev pot (proti sredi - x okvir!) 1.pol.19.stol. podobe Layerju ju sorodne in mogoče po njegovi struji vplivane južno štajerske lokalne šole (kolorit tipi, kompozicijska osnova ista, obdelava pa mogoče drugačna) Tudi v Ptuju sem zasledil pojave nekega paralel^{izma} s to kranjsko šolo slik~~ne~~ neznanega svetnika - sv. Matija? pri frizerju in 2 sliki z č.19.stol. pendanta mučeništvu 4 svetnikov pri dr. Sovretu, ki pa je prinesena od Krškega. Lep oltar 1.pol.18.stol. je v sev. str, kapeli s skupino poklona sv. Treh kraljev v štalci. Iz zač-18.stol. je oltar v juž. kapeli s skupini Pieta, neokusno renovirano. Cerkev moderno slikana. Portal gotski z žlebom in ajdovim zrnem. Pod stolpom ohranjen gotski križni svod z bogato profiliranimi rebri in zelo močnimi konzolami. Velik okrogel sklepnik zelo prebeljen, predstavlja svetnika s sklenjenimi rokami in mečem.

Čisto nejasen.

Stele, LXIII, 13.5.1924, str.30 - 31.

Die Pfarrinsassen haben die Absicht, den schönen Barockhelm des Turmes bei gleichzeitiger Erhöhung des Schaftes durch einen Spitzhelm zu ersetzen. Da der Turmhelm sowohl an sich edle Formen aufweist als auch vorzüglich zur Kirche und zum Landschaftsbild passt, wird seine Beibehaltung seitens des Landeskonservators dringend empfohlen, um so mehr als konstatiert wurde, dass der schadhafte Dachstuhl noch ausbesserungsfähig ist.

MDZK: št.III.F.12, l.1913, str. 44: Tätigkeitsbericht.

Sichtlich angeregt durch die Spitztürme an mehreren neuen untersteierischen Kirchen, wollte die Pfarrgemeinde die Gelegenheit notwendiger Sicherungsarbeiten am barocken Turmhelm (Fig.50) dazu benützen, um an dessen Stelle auch einen jener Spitzhelme aufzuführen. Nach langen Verhandlungen gelang es den Bemühungen des technischen Landeskonservators, die massgebenden Kreise von diesem Vorhaben abzubringen und zur Wiederherstellung des Helmes in der alten Form zu bewegen. Eine Nachschau ergab, dass bei den Arbeiten, die eine völlige Erneuerung der Holzkonstruktion umfassten, zwar die alte Form nicht genau wiederholt, jedoch ein bodenständiges Vorbild (offenbar die Ortskirche in Wöllan) befolgt ward (Fig. 51). Änderungen erfuhren hauptsächlich das Kupeldach, das steiler gehalten wurde, und die Laterne. Unter den gegebenen Verhältnissen bedeutet der Anschluss an eine in der ganzen Gegend typische, an Krainer Formen erinnernde Gestaltung gewiss einen Erfolg über das bedauerliche Streben nach einem nicht sehr alten Schema.

Slike: Fig. 50, 51 zunanjščina c.

MDZK: št.III.F.14, l. 1915, str. 252: Tätigkeitsbericht.

Tudi da župnija je bila prvotno vikariat ž.c. sv. Jurija v Škalah in je bila podrejena Gornjemu Gradu l.1261. Iz l.1426 je razbrar iz Gornjega Gradu, ki omenja to cerkev: "Cappella S. Egidii prope Schwarczstain soluit plebano ad S.Georgium annuatim 5 mr.d. cum obediencia et reverencia condigna." str.14.) Listina 1356 nam prvič omenja c.sv. Egidija. (str.326)

Cerkev, ki je bila velikokrat prezidana sestoji iz tristrano zaključenega prezbiterja, v katerem je na desni str. še ohranjena niša - kakrament. nišica. Nato ima ladjo in dve kapeli. Ima 5 oltarjev. V prezbit. oltar sv. Egidija. V ladji oltar srca Marijinega in srca Jezusovega. V kapelah žal. M. B. in v desni kapeli sv. Trojice.

Zvonik prizidan cerkvi stoji na šilastoločnih oprogah in ima spodaj vežo s križno-rebrastim obokom. Ima tri zvonove, od katerih je bil veliki vlit l. 1707 pri Nikolaju Bossettu in Konradu Schneiderju v Celju. Oba ostala sta iz l. 1693:

Cerkev je bila obdana z močnim obzidjem, ki je bilo v novejši dobi odstranjeno. Vizitacijsko poročilo iz l. 1674 pravi: 1644 altare majus s. Aegidii erectum est et consecratum. 1645 altare s. Leonardi noviter oppositum(?) 1642 altare a sinistris a domina Leonora Kazianerin nata a Leiffenpoch in sui et ejus conjugis Baronis Kazianer memoriam propriis sumptibus erectum - aavis asseribus tabulata. - (str. 329).

Zupnijske knjige: krstne in rojstne od 12. Febr. 1671, poročne in mrliške od 1703.

Ign. Crožen: Das Dekanat Schallthal, l. 1884, str. 325 - 367.

(St. Egid b. Schwarzenstein)
Dekanat, posvečen sv. Iliji.

Pravilno orientirana cerkev leži v dolini v n.v. 363 m.

Viri in litaretura: Ign. Crožen: Bistum und Diözese Lavant V., Dekanat Schallthal, Graz 1884; Farna kronika.

Cerkev sestavljajo: krmatičen zvonik, pravokotna ladja s simetrično prizidanima 3/8 zaključenima nižjima kapelama, enako širok in visok 3/8

zaključni prezbiterij ter na severu mu prizidana nadstropna zakristija. Gradnja je kamenita, ometana. Strehe sedlasta, strešaste, pultasta, opečne; zvonikava zvonasto-latefnasta, pločevinasta.

Zunanjščina: Zvonik opasuje pristrešen talni zidec, zaključuje pa profiliran venčni zidec, ki se nad urnimi kazališčki trikotno ~~xxxi~~ lomi. Sicer ga poživljajo maltasti zidec, lizene in pilastri. Ppk zvonove line obdaja maltasti okvir v copf-stilu. Zvonica se odpira z 2 šilastimi loki s posnetimi robovi, ima križno rebrasti obok, ki počiva na 4 velikih zaradi mnoge-ga recentnega beleža neločljivih konsolah. Rebra hruškastega profila veže okrogel sklepnik, katerega doprsna figura z rokami, sklanjenimi pred prsi, je zaradi beleža precej nejasna. Glavni portal je zašiljen in žlebas-tega profila. Na zvonikovi fasadi sta 2 pp lini s posnetimi robovi.

Ladja je brez talnega zidca in nerazčlenjena. V južni podolžnici ima 2, v ~~severni~~ ~~pp~~ ~~okno~~ ~~z~~ ~~luneto~~ ~~z~~ ~~kapeli~~ ~~opasuje~~ ~~pristrešen~~ ~~talni~~ ~~zidec~~ ~~xx2~~ ~~xxxxxxx~~ severni 1 pp okno z luneto. Kapeli opasuje pristrešen talni zidec,, imata profilirana, ušesasta portala v zapadni, pp okni z lunetama v zapadni in vzhodni ter pps okno v zaključni steni. V severno kapelo je vzdian nagrobnik Antona Drea (+1843) veleposestnika in graditelja ceste na Ponikvo in Polzelo.

Prezbiterij ima pristrešen talni zidec, pp okni z lunetama v obeh podolžnicah, luneto pa v zaključnici. Njegov venčni zidec je maltast, konkaven. Zakristija je nerazčlenjena. Ima pp portal z močno profilirano preklado v severni ter etažno nameščeni okni v vzhodni steni. Vsa zunanjščina je novo ometana ter ne kaže nobenih siceršnih gradbenih detajlov.

^Notranjščina: Tlak je šrno bel cementen, prezbiterijev je dvignjen za sto-

pnico. Zidana empora počiva na 2 toskanskih stebrih in 2 križnih obokih, katerih robovi so okrašeni s štukom. tudi emporina fasada je vsa preprede - na s štukom. v obliki vitic z rožnimi cvetovi.

Ladjine stene členijo 3 celi in 2 polovična pilastra, ki nosijo golšasto gredo, tekočo nad kapelinima slavolokoma ter obtekajočo glavni slavolok ter 3 celi in 2 polovični štukirani oprogi s 4 banjastimi travejami s sosvodnicami.

Slavolok je sorazmerno ozek. Njegovo ostene krasi enak štukirani pas kot v Velenju. Preko njega se nadaljuje greda v prezbitერიj, kjer se zaključuje pred g. oltarjem. Greda nosi 2 štukirani oprogi z banjasto travejo s parom sosvodnic ter zaključkom. Iz prezbitერიja vodi preprost pp portab v zakristijo, nad njim je pdp oratorijska lina. Kapeli, katerih slavolocni ostnji krasita po 2 s štukom obrobljeni polji, členijo 4 pari pilastrov, ki nosijo ogredje, 3 oproge ter 2 zelo ozki kapi s 3-stranim zaključkom.

V levi prezbitერიjevi poševnici je pp stenski tabernakelj s kovanimi vratci iz rožaste mreže, ki je poznogotskih oblik.

Vsa cerkev je bila ca 1900. dekorativno-figuralno poslikana.

Zakristija ima šamoten tlak in banjasti obok, oratorij pod in banjo.

Oprava: Glavni oltar ima moderno kamenito menzo ter lesen, marmoriran in pozlačen nastavek. Florisno razgibana predella sega preko obhodnih lokov prav do obeh sten. Nastavek tovirjo 2 para stebrov in skupini pilastrov, ki nosijo golšasto, tločrtno razgibano gredo, ki se nad osrednjo nišo krožno vzboči. Usločeno zaključeno atiko nosijo slopi. Nastavek nosi plastike Balža, Petra, Ilije, Pavla in sv. popotnika, ki so razmeščene nad obhodnimi lokoma, med stebroma in v osrenji niši. V atiki so kipi Mihaela, Marijinega kronanja v gloriji oblakov in Rafaela. Plastike in nastavek so kvaliteten baročni izdelek iz sredine 18. stol., medtem ko je tabernakelj nekoliko mlajši, saj kaže klasicistične lomljene volute.

Stranska oltarja Jezusovega in Marijinega srca sta lepi pozno-baročni deli. Menzi sta preprosti, prizmatični. Nastavka sta deloma že atektonsko pojmovana. Nosita ju slopa z golšastimi ostanki ogredja, zaključujeta pa zvonasti, volutasto oblikovani atiki s školjkastimi zaključkoma. Ušesa so mala, tvorijo jih vrtnice in školjkovina. Srednji niši in zvonasto oblikovani sliki v atiki obdajajo bogate, školjkaste, asimetrične bordure. Sliki obeh src in Marije pomočnice v atiki Marijinega oltarja so bp, medtem ko slika sv. Štefana v atiki Jezusovega oltarja spominja na J. A. Straussa. Plastike v nastavkih predstavljajo: Lucijo in Apolonijo ter Boštjana in Roka. Na obeh oltarjih so lepe, rokokojske kanon-tablice s svečniki.

Prižnica je kvaliteten izdelek iz prehoda baroka v klasicizem. Trebušasto kancelo krasi podoba 4 evangelistov, baldahin pa volute, tvoreče podstavek s kipom angela-trobentača. Kaže že precej klasicističnih dekorativnih elementov, a je še baročno koncipirana. Vsa je obite s pozlačeno pločevino. V desni kapeli je oltar ŽMB. Tvorijo ga: prizmatična menza s prazno dolbino, visoka, prostorno razgibana predella s tabernakljem iz 1. pol. 19. stol. ter nastavek, sestavljen iz parov gladkega in uvitega stebra, močne, profilirane, usločene grede ter akantovega zaključka s karušo in napisom: RENOVATUM 1873. Akantasta ušesa so izredno bogato razvita. V osrednji niši je kip Pieta, ki spominja na onega v kapeli pod gradom Turnom, ob straneh med stebroma pa mali plastiki nekega opata in Katarine. Oltar kaže npxo konceptiji in stilu na četrtno 18. stol.

V isti kapeli je napol vdelan v steno krstilnik, ki ima balustradasto nogo, piščalasti bazen ter lesen, hruškasti nastavek.

V levi kapeli je oltar sv. Treh kraljev. Tvorijo ga: prizmatična menza, prostorno razgibana predella z nizkim tabernakljem ter nastavek, katerega sestavljajo par stebrov, ostanka golšaste grede, ki sta volutasto povezana med seboj ter atektonsko pojmovana, zvonasto oblikovana, volutasta

atika. Ušesa oblikujejo trakasto modificiranaⁱ akant in mreža, spodaj pa ju krasi plastika berača in obdarjujučega ga angela.

V menzi je kip ležečega Franca Saleškega, v osrednji niši bogata skupina Epifanije s kraljem, poljubljajočim otrokovo nogo, ob strani kipa Franca Saleškega in Lenarta, v atiki BO in angelov v gloriji oblakov.

Kvalitetni oltar je iz 2. četrtine 18. stol.

Križev pot je kvalitetni izdelek 2. pol 19., stol. Vse ostalo je bp.

Oprema: V zakristiji je omeniti pločevinasto vetrno svetilko ter nekaj lepih paramentov.

Upozoriti je na kamenit vratni okvir in na železna vrata, ki vodijo v oratorij in so delana enako kot vrata stenskega tabernaklja še v gotski tradiciji, a so že ranorenesančna.

Zvonik: Sledovi zazidanih pp lin so v južni steni 1. nadstropja, severni steni 2. nadstropja ter obeh stenah 3. nadstropja, kjer so tudi sledovi prvotnega oboka, kar dokazuje, da je bil zvonik enkrat dvignjen za zvonovo nadstropje. V njem visi zvon Alberta Samasse iz l. 1889.

Podstrešje: Vsi oboki so kameniti ter kapel enako visoki kot ladje. Po sledovih na zvoniku (sled prejšne steehe, vidni zvonikov pristrešen, izpodžlebljeni zidec) sodeč, je bila cerkev ob priliki obokanja močno dvignjena.

Resume: Cerkev se prvič omenja l. 1261., ko je kot podružnica Škal prišla pod gornjegrajski patronat. Stavba sama se omenja l. 1356., vikariat pa 1426., a je gotovo mnogo starejši, verjetno še iz 13. stol. Ladja z zvonikom je po vsem sodeč iz 14. stol., medtem ko je prezbitერიj z zakristijo mnogo mlajši, verjetno iz 16. stol. Leta 1647 je imel prezbitერიj obok, ladja

pa leseni strop. Med leti 1642 in 1645 je dobila nov glavni in 2 stranska oltarja. V začetku 18. stol. so privedali obe kapeli, obokali ladjo in preobokali prezbiterij, dvignili vso stavbo ter zato povišali tudi zvonik za gornje nadstropje. Še v 18. stol. so predelali zakristijo ter uredili oratorij. Opravo je cerkev dobivala večinoma v sredini in 2. pol. 18. stol.

Okolica: Cerkev je nekoč obdajalo močno obzidje in pokopališče. Sedaj je obzidje podrt, pokopališče pa od l. 1846. južno od cerkve. Sedanje župnišče je nadstropna stavba iz l. 1859.

Konservatorske opombe: Cerkev je sicer v redu vzdrževana, vendar je severni del prezbiterija od potresa l. 1895. sem precej razpokan in razmajan.

Ostalo: Kapele v vasi in okolici so vse bp.

Opombe: Kapela ZMB so omenja že l. 1705, ko je bil v njej pokopan Ferdinand Gabelkoven auf Helfenberg, ki je mogoče prispeval k postavitvi obeh kepel.

J. Gurk: Celjska topografija (Velenje), rkp, st.19-21., zapiski 1959.

Št. Ilj pri Velenju se omenja leta 1359 v Urkunden-Regesten aus dem gräslich Auersperg'schen Archiv in Auersperg. MHVK. Juli 1861. str. 51.